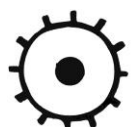

Utvärderingsrapport för projektet KID –

Lika möjligheter för flickor och pojkar på
dagis

Waldorf Åland
2015-2016

Handledare Ida Eriksson

Ålands fredsinstitut

emmaus
ÅLAND

Innehållsförteckning

Inledning.....	3
1. Bakgrund	3
1.1 Handledarens roll	4
2. Metod	5
2.1 Begränsningar.....	6
3. Analys.....	6
3.1 Resultat av arbetet med personalen	6
3.2 Förändringsinsatser på barntädgården Regnbågen	8
3.3 Resultat av arbetet med barnens föräldrar	9
4. Sammanfattning och avslutning	10
Bilagor	12
Bilaga 1: Intervjufrågor till personalen maj 2015	12
Bilaga 2: Intervjufrågor till föräldrar maj 2015	14
Bilaga 3: Intervjufrågor till personalen oktober 2015	15
Bilaga 4: Intervjufrågor till föräldrar oktober 2015	16
Bilaga 5: Intervjufrågor till personalen maj 2016	17
Bilaga 6: Intervjufrågor till föräldrar maj 2016	18
Bilaga 7: Jämställdhetsplan för Waldorfbarnträdgården Regnbågen.....	19

Inledning

Sedan januari 2015 har Ålands fredsinstitut jobbat med projektet ”KID – Lika möjligheter för flickor och pojkar på dagis” i samarbete med föreningen Waldorf Åland, det icke-statliga daghemmet Nendre i Vilnius, Litauen, och organisationen ”The Star of Hope” i Ryssland. Alla driver daghemsverksamhet för barn i åldrarna 3-6 år. Projektet, som pågått under två år, har möjliggjorts tack vare stödet från Nordiska ministerrådet och Emmaus Åland.

Projektets syfte har varit att främja ett genusmedvetet förhållningssätt bland daghemmens personal och barnens föräldrar samt minska könsstereotypisering i kommunikationen och bemötandet av barn. Projektet strävade också att skapa lika möjligheter för flickor och pojkar att utveckla sina färdigheter och intressen utan att begränsas av könsstereotypa förväntningar. Den här utvärderingsrapporten redogör för projektets resultat på Waldorfbarntädgården Regnbågen på Åland, Finland.

I kapitel ett redogörs för bakgrunden till projektet. Kapitlet beskriver handledarens roll och projektets målsättningar. I kapitel två beskrivs de metoder som tillämpats för utvärderingen av projektets resultat, som består av observationer med filmkamera och intervjuer med personalen och barnens föräldrar. Förändringsarbetet inom projektet analyseras och de konkreta förändringarna och resultaten av arbetet presenteras i kapitel tre. Det fjärde och sista kapitlet fungerar som en sammanfattning och avslutning men kan även läsas fristående för en kort överblick.

1. Bakgrund

Barntädgården Regnbågen drivs av föreningen Waldorf Åland. Under de tre terminerna som analysen omfattar – våren 2015, hösten 2015 och våren 2016 – har totalt 12 barn i åldrarna 1-6 år gått på barntädgården och genom dem har även 19 föräldrar berörts av projektet. Sammanlagt har fyra pedagoger varit involverade i projektet.

Waldorfpedagogikens huvudsakliga ambition är att alltid se individen och ge barnet möjligheten att utveckla dess unika egenskaper. I Waldorfbarntädgården Regnbågens arbetsplan (2013-2014) beskrivs pedagogiken i följande citat: ”I centrum för Waldorfpedagogiken står människan som kroppsligt, själsligt och andligt väsen. Det är förskolans och barntädgårdens uppgift att i samarbete med hemmet efter bästa förmåga kärleksfullt befördra den växande människans utveckling till fri och ansvarstagande individ i ett demokratiskt samhälle. (...) Målet för denna fostran är individens frihet.”

[\(http://www.waldorf.ax/Dokument-Styrelse/\)](http://www.waldorf.ax/Dokument-Styrelse/)

I projektets början hade pedagogerna på barntädgården Regnbågen gott självförtroende. De tyckte att de var genusmedvetna och visade stort förtroende för sin verksamhet. En pedagogik som tydligt fokuserar på individen kan vara både en fördel och en utmaning för jämställdhetsarbetet. Fördelen är givetvis att Waldorfpedagogiken och jämställdhetssträvan har mycket gemensamt. Målet i båda perspektiven är att se individen bakom könet och ge förutsättningar för barnet att utveckla den egna personligheten utan att styras i en viss riktning. Eftersom målen är så snarlika finns dock en risk att, särskilt i ett inledningsskede, utgå från att jämställdhetsarbetet inte kan ge så mycket nya lärdomar.

Samhället på Åland är positivt inställt till jämställdhetsfrämjande insatser även om ett aktivt jämställdhetsarbete endast bedrivs på ett fåtal kommunala daghem inom landskapet. I

dokumentet ”Grunderna för förundervisningen för barnomsorgen i landskapet Åland” av Ålands landskapsregering, som Waldorf Åland också följer, hittas ett flertal referenser till jämställdhet. Bland annat står det att ”De vuxna ska ha kunskap om genusfrågor och ha ett medvetet förhållningssätt som aktivt verkar för jämställdhet mellan pojkar och flickor.” (http://www.ls.aland.fi/.composer/upload//socialomiljo/Forundervisningsbroschyr_2013.pdf).

Den positiva inställningen i samhället i stort speglas även i föräldrarnas engagemang. Föräldrarna till barnen på Regnbågen har varit väldigt positiva till projektet redan från början. De ansåg att jämställdhetsfrågor var viktiga och att projekt som detta behövdes. Redan i den första omgången av intervjuerna berättade många föräldrar att jämställdhet var av största prioritet för dem och något de funderat mycket över sedan tidigare.

1.1 Handledarens roll

Alla tre partnerdaghem som deltagit i projektet hade en egen lokal handledare som stöd. I handledarens uppdrag på Åland ingick bland annat att hjälpa personalen vid barnträdgården Regnbågen med att utveckla en långsiktig hållbar och relevant jämställdhetsplan för att inkludera ett genusperspektiv i de dagliga aktiviteterna. Under projektet har regelbundna möten hållits mellan personalen, handledaren och projektledaren på Ålands fredsinstitut. Handledaren har även deltagit i en utbildningsresa för personalen och handledarna från de tre partnerländerna med syfte att inhämta erfarenheter av jämställdhetsarbetet i Finland, på Åland och i Sverige.

Handledaren har även arbetat med föräldrarna till barnen på barnträdgården Regnbågen med syftet att sammankoppla den privata vardagen med daghemmets samt hjälpa personalen och föräldrarna hitta en gemensam förståelse om vad ett jämställt bemötande av barn innebär i praktiken. Föräldrarna har fått information om projektet samt kunskap och inspiration om hur de kan ge sina barn en jämställd uppföstran.

Handledaren har också bidragit till att ta fram ett material för nyanställda samt informationsmaterial om Waldorfbarnträdgården Regnbågens jämställdhetsarbete. Detta har gjorts för att ge jämställdhetsarbetet en långsiktig grund och underlätta introduktionen av nyanställda och nya föräldrar i jämställdhetstänkandet.

Handledarens uppdrag har även inkluderat resultatutvärdering i relation till de utsatta målen för projektet, som har varit:

- Att utveckla personalens kunskap och hållbara rutiner för integrering av jämställdhetsperspektivet i daghemmets verksamhet.
- Att höja daghemspersonalens och föräldrarnas medvetenhet om hur deras egna attityder och förväntningar kopplade till barnens kön påverkar deras kommunikations- och beteendemönster.
- Att ge daghemspersonal och föräldrar metoder för att undvika könsstereotypisering i vardagssituationer, både i hemma och på dagis.
- Att genom ett medvetet och strukturerat jämställdhetsarbete skapa större möjligheter för alla barn att bli sedda och uppskattade och samtidigt öka variationen i deras val av aktiviteter, lekkompisar och lekföremål.

Utvärderingen baserar sig på observationer, intervjuer, samtal och möten med personal och föräldrar.

2. Metod

Det här kapitlet beskriver vilka metoder som använts för att samla material inom projektet och som legat till grund för analysen av projektets resultat.

På barnträdgården Regnbågen har handledaren genomfört tre observationsveckor med filmkamera, en observationsmetod som valts i samråd med personalen. Observationerna filmades med en kamera på stativ. Filmklippen togs inledningsvis vid av- och påklädning i hallen, när barnen kom till daghemmet på morgonen, vid samlingar ute och inne, vid fri lek samt vid lunchen. Det momentet som visade sig vara mest givande att analysera var samlingen före lunch som var mindre strukturerad än morgonsamlingen. Under den sista observationsveckan våren 2016 fokuserades främst på de gemensamma samlingarna och andra stunder då alla barnen var samlade. Den övriga tiden fördes i stället anteckningar som komplement, eftersom det i vissa situationer var svårt att få videoklipp i tillräckligt hög kvalitet.

Vid analysen av det filmade materialet fästes vikten främst vid hur pedagogerna fördelade sin uppmärksamhet och vilken roll olika barn tog och förväntades ta. Vid genomgången av videofilmerna antecknades bland annat hur många gånger varje barns namn nämndes i situationer där alla barn var närvarande och på vilket sätt namnet yttrades. Exempelvis kunde namnet sägas som en tillrättavisning eller i form av en fråga som gav barnet synlighet i gruppen och utrymme att berätta om något. Det var således väldigt värdefullt att ha videoklippen som stöd i analysen. Observationerna med filmkamera diskuterades sedan tillsammans med personalen vid reflektionsmöten. Personalen var ivriga och positivt inställda till att analysera klippen tillsammans med handledaren och kom själva med insiktsfulla tankar och iakttagelser.

Under hösten 2015 utfördes dessutom interna observationer av Regnbågens personal för att kunna dokumentera mönster och tendenser i barngruppen ur ett jämställdhetsperspektiv. De interna observationerna gick ut på att personalen skulle turas om att iaktta varandra utgående från ett dokument de fått av handledaren med exempel på olika områden som de skulle lägga särskilt märke till. Dessa handlade exempelvis om hur personalen bemöter flickor och pojkar i olika situationer, hur barn och vuxna placerar sig under aktiviteter och fri lek och om utrymmen är ändamålsenligt planerade ur ett jämställdhetsperspektiv. De interna observationerna utgjorde ett bra komplement till observationerna med filmkamera eftersom de gjordes ur personalens perspektiv som hade möjlighet att observera olika situationer under en längre sammankopplad tidsperiod.

Tre intervjuomgångar med Regnbågens personal och barnens föräldrar har hållits under projektet, våren 2015, hösten 2015 samt våren 2016. Den första versionen av frågeformuläret omarbetades helt efter den första omgången och uppdaterades igen inför den tredje omgången. Initialt var tanken att använda samma formulär under hela projektets lopp för att sedan kunna jämföra svaren, men avvägningen gjordes att intervjuerna kunde bli mer givande med omarbetade frågor. Olika frågeformulär har använts till föräldrar och personalen (se bilaga 1-6). Handledaren har spelat in intervjuerna och sedan transkriberat ljudfilerna till text.

Under projektets gång har totalt 32 intervjuer genomförts med 17 olika informanter. Av dessa var fyra pedagoger, en praktikant och tolv föräldrar. Sju av dessa har deltagit under en intervjuomgång. Den vanligaste orsaken till att vissa föräldrar endast intervjuades en gång var att deras barn antingen började eller slutade vid barnträdgården under projektets lopp. Fem

informeranter har deltagit vid två intervjutillfällen och fyra personer har haft möjlighet att delta vid samtliga tre tillfällen.

2.1 Begränsningar

Faktorer som har försvårat arbetet med utvärderingen är huvudsakligen praktiska arrangemang. Under observationsveckorna har i snitt endast sex barn i varierande ålder varit närvarande. Detta ses som en begränsning för analysen eftersom olika beteendemönster troligtvis hade framkommit tydligare i en större barngrupp. Däremot är det i praktiken en fördel eftersom personalen hade bättre förutsättningar att uppmärksamma varje individ i en liten grupp än om gruppen hade varit större och arbetsklimatet stressigare.

Något som påverkat projektets utformning avsevärt är att ett nytt skolår börjat två gånger under projektets lopp. På grund av detta förändrades barngruppen och delvis även personalsammansättningen. I jämställdhetsarbetet innebar det en viss omstart i förändringsprocessen.

En begränsning kan också vara att handledaren haft en dubbel roll både som handledare och utvärderare i projektet, vilket kan leda till att opartiskheten äventyras. Man får en nära relation till personalgruppen som man sedan ska observera och vars förhållningssätt man kritiskt ska granska utifrån ett genusperspektiv. Handledaren bedömer dock att de två rollerna har gått att hålla isär utan att objektiviteten påverkats.

3. Analys

I det här kapitlet redogörs för analysen av projektets resultat som har gjorts på basen av intervjuerna med personalen och barnens föräldrar samt observationerna och det praktiska genomförandet av projektet på Waldorfbarnträdgården Regnbågen. Den mest intressanta utvärderingsaspekten har varit pedagogernas medvetenhet och de förändringar som jämställdhetsarbetet lett till.

3.1 Resultat av arbetet med personalen

Arbetet med personalen på Regnbågen har varit mycket intressant och givande. När projektet började hade de, som tidigare nämnt, väldigt gott självförtroende och lutade sig mycket på Waldorfpedagogiken som värnar om att se individen. I och med det fanns en viss skepsis om vad jämställdhetsarbetet kunde tillföra, även om de var positivt inställda till det. De inledande stora frågorna som pedagogerna lyfte till diskussion var barnens kläder och samarbetet mellan äldre och yngre barn. I diskussionen om barnens kläder funderade personalen på hur de kunde ge respons till barnen när de ville visa upp sina kläder utan att lägga alltför mycket fokus på det yttre. Den andra frågan om stora ålderskillnader och samarbetsutmaningar i barngruppen ansåg pedagogerna som väldigt viktig men däremot inte direkt kopplad till jämställdhet.

Under den första intervjuomgången med handledaren fick pedagogerna sätta en symbolisk siffra på en skala mellan 1-10 för att bedöma genusmedvetenhet både hos sig själva och på barnträdgården. Under den andra intervjuomgången ett halvår senare fick de återigen sätta en siffra för samma sak. Intressant nog var medeltalet under den andra omgången lägre, trots att antagandet skulle vara att genusmedvetenheten ökat tack vare projektet. Eftersom dessa siffror är en subjektiv bedömning och inte exakta fakta, visar de sist och slutligen en viss nivå av självkritik. Vid det första intervjutillfället tyckte personalen att de höll sig på en hög medvetenhetsnivå, genomsnittssiffran var då 8. Vid det andra tillfället var de mer självkritiska

och genomsnittssiffran blev därför 7. När de vid den andra intervjuomgången även ombads att på samma skala beskriva var de befann sig innan projektet drog igång var medeltalet 6, två steg lägre än vad de upplevde vid det första intervjutillfället.

Den symboliska siffran beskriver en tydlig förändring i attityden hos pedagogerna under projektets gång. I samband med diskussionerna med handledaren uttryckte personalen att de tack vare projektet utvecklat ett mer genusmedvetet förhållningssätt till hur de bemöter flickor och pojkar samt insett vikten av och börjat reflektera över både muntlig kommunikation och kroppsspråk i kontakten med barn. Om exempelvis kommentarer om fina kläder, frisyrer eller könsstereotypa frågor som ”Vad ska mamma laga till middag idag?” kunde sporadiskt förekomma tidigare så har de minimerats ytterligare. En personalmedlem uttrycker den ökade självmedvetenheten på följande vis:

”På något sätt har jag fått en annan insikt om att även om man är medveten så är man ändå en del av samhället. (...) Det är väl det också som är del av utmaningen, att våga se att man själv också är del av samhället som man vill förändra.”

Personal, maj 2016

Under 2015 utarbetade pedagogerna en jämställdhetsplan som har varit en prioriterad fråga vid mötesdiskussionerna med handledaren. Syftet var att ta fram en långsiktig plan med både allmänna och mer specifika mål samt ange konkreta metoder för att genomföra dessa. Under projektets gång har flera utkast omarbetats innan den nuvarande jämställdhetsplanen tagits fram (se bilaga 7). Det första utkastet saknade ett tydligt jämställdhetsperspektiv och fokuserade på samarbetet mellan yngre och äldre barn. Under processens gång väcktes dock nya tankar hos personalen. De identifierade fler problematiska situationer ur ett jämställdhetsperspektiv, som till exempel barnens grupperingar och de roller som barnen tagit och getts i gruppen. Den slutliga jämställdhetsplanen är noga genomtänkt, långsiktig och relevant. Åtgärderna är genusinriktade och jämställdhetsfrämjande men motverkar även de problemsituationer som identifierats i utgångsläget. Tanken är även att uppdatera planen med jämna mellanrum för att hålla dokumentet levande och väl förankrat i verksamheten.

Förutom jämställdhetsplanen har även ett material för nyanställda utarbetats som bland annat innehåller en sammanfattning av litteratur om jämställdhet på daghem. Under 2016 har även en broschyr om Waldorfbarnträdgården Regnbågen tagits fram. Broschyren riktar sig främst till nya, intresserade föräldrar och kan även delas ut som informationsmaterial till allmänheten. Broschyren beskriver både barnträdgårdens verksamhet och deras jämställdhetsarbete.

Framstegen gällande personalens medvetenhet under varje termin som projektet pågått har varit påtagliga. Första terminen ägnades åt att identifiera aktuella jämställdhetsfrågor i verksamheten för att sedan under den andra terminen börja ifrågasätta personalens förhållningssätt samt testa olika praktiska metoder för att skapa förändring. Den tredje terminen har dessa åtgärder sakta men säkert införlivats i verksamheten som bekanta inslag för både barn och vuxna. Pedagogerna har fortsatt att introducera nya föräldrar och anställda i jämställdhetsarbetet, vilket är en viktig del som inledningsvis varit svår. Medvetenheten har höjts avsevärt hos pedagogerna och jämställdhetsdiskussionerna har gått från att inledningsvis ha gällt främst barnens kläder och ålder till att handla om egna omedvetna förväntningar. Även barnträdgårdens allmänna mål om att inkludera alla barn oavsett kön, ålder och hudfärg har genom projektet blivit mer konkreta genom specifika metoder.

3.2 Förändringsinsatser på barnträdgården Regnbågen

Inledningsvis var pedagogerna övertygade om att de bemötte varje barn som individ och därför inte gjorde någon särbehandling mellan flickor och pojkar. Här visade sig videoobservationerna vara ett väldigt viktigt verktyg. När pedagogerna och handledaren gick igenom materialet från den första filmningen noterades det att pojkar var vana att få uppmärksamhet och bli hörda, medan flickor var mer vana att vänta. Flickorna protesterade inte om de blev avbrutna och följde oftare reglerna utan att bli tillsagda. Det kunde även noteras att pedagogerna till viss del hade olika förväntningar på flickors och pojkars beteende. Tysta pojkar fick oftare ordet och frågor från pedagogerna, medan tysta flickor fick minst uppmärksamhet av alla barn. Även personalen i sina interna observationer konstaterade att pojkar dominerade under samlingarna och hade svårare att sitta still samt avbröt oftare och fick fler negativa tillsägelser. Att även se det på film berörde personalen väldigt starkt:

"Det blir ganska lätt annars om man inte är medveten att det är de som hörs mest som får uppmärksamhet. Antingen att man tystar ner dem eller lyssnar på dem, men att det är lätt att glömma de andra som är tysta."

Personal, maj 2016

Efter dessa insikter införde pedagogerna en talpinne eller ett cirkulerande föremål för att försäkra sig om att uppmärksamheten fördelas så jämt som möjligt. Talpinnen går runt under gemensamma samlingar och alla barn blir uppmärksammande en stund var. Även den som inte har så mycket att säga ska få stå i centrum och bli sedd och uppskattad i gruppen. Det är även en övning i att låta andra ta plats för de barn som gärna själva står i centrum.

Under filmningen och de interna observationerna noterades att flickor och pojkar nästan jämt grupperade sig enligt könstillhörighet när de själva fått välja sittordning, promenadpar och lekkamrater. För att alla barnen skulle lära känna varandra bättre och hitta fler kompisar av olika kön och i olika åldrar har pedagogerna infört ett moment där barnen får dra lappar när gruppen har städning på schemat. I stället för att barnen väljer samma syssla som sin bästa vän får de dra en bild med en viss aktivitet, exempelvis vattna blommor. Det finns minst två bilder av varje syssla och de barn som drar samma bild får utföra aktiviteten tillsammans. Det upplevs som något roligt för barnen och det blir ett naturligt sätt att dela in dem i varierande grupper.

Pedagogerna har även infört nya metoder för att dela in barnen i olika par vid promenader. Förut gick barnen två och två och ville då oftast gå med sin bästa vän. Nu har man i stället börjat dela in barnen i par med hjälp av föremål från gården, så som två stenar, två kottar och två pinnar. De barn som drar samma föremål går sedan tillsammans. När detta testades första gången tyckte barnen att det var roligt att välja föremål men när de insåg att de inte fick gå med sin kompis kom det protester. Senare har dock metoden börjat fungera och används nu rutinmässigt. En alternativ metod är att alla barnen går på en rad och håller tillsammans i ett rep.

Den interna observationen granskade även möbleringen i daghemmet och funktionen leksakerna fyller. Det kunde konstateras att pojkar oftare använde tågbanor och tråklossar medan flickorna oftare lekte med dockor. I sandlådan bakade flickorna vanligtvis medan pojkarna lekte med bilar och byggde tunnlar. För att blanda de olika leksakerna har möbleringen diskuterats med personalen under flera tillfällen. Vid projektets slut har Regnbågen flyttat till en ny lokal och personalen har möblerat utrymmena och blandat

leksakererna på ett sätt som inbjuder till kreativa gemensamma lekar. Personalen försöker också uppmuntra barnen att leka sådant som de inte annars leker och att se alla barn som möjliga lekkamrater.

Personalen noterade i början av projektet att de hade flest nummer till barnens mammor och oftast ringde till dem. Under projektets gång har personalen uppdaterat telefonlistan till barnens föräldrar och försöker att aktivt ringa både mammor och pappor. Den åtgärden har visat sig vara effektiv för att öka pappornas delaktighet:

”Jag upplever att papporna tar lite mer plats nu, än när jag började. Men jag söker också mer kontakt med dem, tack vare projektet.”

Personal, maj 2016

3.3 Resultat av arbetet med barnens föräldrar

Redan inledningsvis var föräldrarna, med varierande engagemang, väldigt intresserade av projektet och positiva till jämställdhetsarbetet på dagis. I början av projektet uttryckte många att det behövdes mer jämställdhetsarbete på dagis och att de önskade att samhället som deras barn växer upp i vore mer jämställt. Ingen har varit negativ eller uttryckt oro över projektets påverkan på deras barn.

Intervjuerna med föräldrar har varit till hjälp och stöd i projektets utformning och i utvärderingen av dess resultat. Genom intervjuerna har handledaren fått en inblick i familjernas uppfattning om jämställdhet i barnuppfostran. Föräldraträffar har kunnat anpassas enligt framförda önskemål och på relevanta teman. Intervjutillfällena har också gett föräldrarna en bättre förståelse för projektets mål samt möjlighet att analysera sin egen situation ur ett jämställdhetsperspektiv.

Diskussionerna under föräldramöten har varit tankeväckande och bidragit till fortsatt reflektion. Trots att många föräldrar ansåg sig vara medvetna om jämställdhetsfrågor redan i början av projektet, uttryckte de vid sista intervjutillfället att projektet inspirerat dem att se saker ur nya perspektiv. Det viktigaste resultatet av arbetet med föräldrarna är dock en förbättrad kommunikation och en ökad öppenhet i kontakten mellan föräldrar och personalen.

”(...) bra att prata med personalen och andra föräldrar. En skillnad i att man kan prata öppet om frågorna nu. Vi hade mycket åsikter i början och nu har man insett att ganska många föräldrar har mycket tankar om det här. Medan man har tänkt att man uppfattas som någon gnällig förälder [haha]. Så upplevde jag i början, jag ifrågasatte men de tyckte inte att det var något problem. Tröskeln har sänkts för att diskutera frågorna. Projektets upplägg har varit bra och det behövdes.”

Förälder, maj 2016

Under föräldraträffarna har även frågan om tilltal diskuterats i och med att personalen mer medvetet börjat säga barnens namn i stället för ”killar” och ”tjejer” för att på så vis uppmärksamma personen och inte dess kön samt undvika generaliseringar. Det har även lett till förändringar på hemmafronten.

”Det här med att säga namn, jag säger oftare namn nu, det är ju lätt hänt när de är bara av ett kön att säga ”killar”, men det har jag börjat reagera på nu.”

4. Sammanfattning och avslutning

Den här utvärderingsrapporten har beskrivit resultaten av det tvååriga projektet ”KID – Lika möjligheter för flickor och pojkar på dagis” på Waldorfbarnträdgården Regnbågen på Åland, Finland. Projektets syfte har varit att främja ett genusmedvetet förhållningssätt bland daghemmets personal och barnens föräldrar samt minska könsstereotypisering i kommunikationen med och bemötandet av barn så att både flickor och pojkar får lika möjligheter att utveckla sina färdigheter och intressen utan att begränsas av könsstereotypa förväntningar. Handledaren har stött personalen i arbetet med en jämställdhetsplan, genomfört observationer med filmkamera, intervjuat pedagoger och föräldrar, medverkat i föräldramöten samt utvärderat projektets resultat.

I projektets början hade pedagogerna mycket gott självförtroende gällande jämställdhet på barnträdgården Regnbågen. De var övertygade om att de bemötte alla barn som individer och inte särbehandlade någon på grund av kön. Waldorfpedagogiken var en stor faktor i deras goda självförtroende, eftersom den strävar efter att se individen och ge barnet möjligheten att utveckla barnets unika egenskaper. De två största frågorna som pedagogerna på Regnbågen lyfte fram inledningsvis var hur de kunde ge respons på barnens önskan att visa upp sina kläder, utan att lägga fokus vid det yttre, samt hur de kunde förbättra samarbetet mellan äldre och yngre barn.

Efter att pedagogerna fått ta del av de första resultaten av videoobservationerna fick de dock upp ögonen för att det fanns fler aspekter av jämställdhetsarbetet att ta i beaktande än vad de först räknat med.

”Vi satt i en ring, och det var egentligen som en liten grej men jag ignorerade henne under hela den där samlingen för att hon inte själv gjorde väsen av sig. Det var ögonöppnande för mig.”

Personal, maj 2016

Föräldrarna har varit positiva till projektet och intresserade av jämställdhetsfrågor redan från början, men majoriteten menar att projektet ändå inspirerat dem och väckt nya tankar. Föräldraträffar har varit väldigt uppskattade och kommunikationen både föräldrar emellan och mellan föräldrar och pedagoger har förbättrats. Genom ett ökat förtroende och en öppen dialog finns möjlighet till ett bättre samarbete i en medveten strävan mot ett gemensamt mål.

Skillnaden mellan situationen i början av projektet och den nuvarande situationen är påtagbar. Pedagogerna har utvecklat en mycket högre grad av positiv självkritik. I takt med att de har blivit mer medvetna och fått nya insikter har det skapats en positiv spiral där de fortsätter att granska sitt eget arbete kritiskt och komma på fler åtgärder.

”Så man måste börja med sig själv och det har man väl alltid vetat någonstans i teorin men nu har man förstått det i praktiken också, när det blir så att man får se sig själv på film också hur man agerar med barnen.”

Personal, maj 2016

Som tidigare konstaterats har pedagogernas medvetenhet varit den viktigaste och mest intressanta utvärderingsaspekten och den har definitivt höjts. Det är, som pedagogerna själva

uttrycker sig, ett arbete med sig själv där man, ibland motvilligt, måste inse att man är del i det samhälle man vill förändra.

Det är viktigt att processen med att öka medvetenheten, självkritiken och förändra det egna beteendet har fått ta tid. Det har därför varit av största vikt att projektet fortsatt under två år. Annars skulle risken att jämställdhetsarbetet hade kommit av sig innan det nått sin fulla potential varit avsevärt större.

Inför framtiden är det viktigt att målmedvetet jobba för att hålla jämställdhetsfrågor på agendan och inte anta att det automatiskt är jämställt eftersom vissa metoder lever kvar. Jämställdhetsplanen kräver en aktiv reflektion och uppföljning av personalen som kontinuerligt behöver ha möjlighet till fortbildning och kunskapsutveckling. Det är också avgörande för projektidéernas kontinuitet att fortsätta prioritera introduktion av ny personal och föräldrar i jämställdhetsarbetet. Föräldramöten en gång per termin med jämställdhetstema rekommenderas så att föräldrarna får fortsätta diskutera de frågor som de själva upplever som relevanta. Framöver finns även goda möjligheter att samarbeta och utbyta erfarenheter med andra aktörer på fältet.

Bilagor

Bilaga 1: Intervjufrågor till personalen maj 2015

1. Jämställdhet betyder för mig att:

- barnen ska behandlas lika oberoende av kön;
- man ska ta i beaktande att flickor och pojkar är olika och anpassa verksamheten efter det;
- man arbetar med att förändra barnen och deras beteende;
- man arbetar med pedagogernas attityder i arbete med barnen.

2. Tankar kring jämställdhetsarbete

Hur långt på en skala 1-10 upplever du att jämställdhetsarbetet har kommit

- i din organisation;
- i din egen process.

3. Vad är de viktigaste jämställdhetsfrågorna i verksamheten enligt dig?

4. Vilket påstående ligger närmast din uppfattning om vad jämställdhet i daghemsverksamheten kan betyda?

- En strävan att behandla alla lika. Syftet är att avlägsna det som kan kodas som flickigt eller pojkit. I verksamheten betyder det att man väljer bort vissa lekar, verksamhetsformer eller böcker för att skapa en könsneutral skolmiljö.
- En strävan efter att alla barn ska känna frihet att kunna välja olika lekar, vara jämställt delaktiga på samlingen och vara lika motiverade att lära, oberoende av kön, könsidentitet eller könsuttryck.
- En strävan efter att flickor och pojkar ska bli trygga med att vara flickor och pojkar, stödja dem att välja leksaker som passar deras könsidentitet bäst. Det kan handla om att utreda de olika behoven som flickor och pojkar har, och att anpassa vardagen på daghemmet, exempelvis införa flick- och pojkgupper för att skapa trygghet i könsidentiteten.

5. Vad är din uppfattning om föräldrarnas roll i det jämställdhetsfrämjande arbetet?

6. Varför ska man arbeta med jämställdhet inom barnomsorgen?

- Det ger verktyg för hur man ska bryta en könsstereotyp verksamhet.
- Barnomsorgen behöver inte egentligen arbeta med jämställdhet, det är i skolan problemen uppstår.
- Det är för sent att främja jämställdhet i barnomsorgen, det måste göras redan då föräldrarna uppfostrar barnen.

7. I vår verksamhet

- får pojkar och flickor lika mycket talutrymme i gruppen;
- får pojkar och flickor lika mycket uppmärksamhet av pedagogerna;

- uppmuntrar jag pojkar och flickor delta i alla typer av verksamhet;
- är det viktigt att barnen lär sig att flickor och pojkar är olika;
- benämner vi barnen ”flickor” och ”pojkar”;
- hör man av andra pedagoger att flickor är så och pojkar är så;
- tycker jag att det finns större skillnad mellan individer i gruppen än mellan kön.

8. Rutiner kopplade till kön

- Om det är stökigt vid t.ex. morgonsamlingen eller maten brukar jag placera varannan flicka- pojke för att skapa mer lugn i gruppen?
- Om det finns rutiner där barnen delas upp i flickor och pojkar, vad är orsaken?

9. Vilka andra tankar väcker jämställdhet kopplat till verksamheten i dig?

Bilaga 2: Intervjufrågor till föräldrar maj 2015

1. Jämställdhet betyder för mig att:

- barnen ska behandlas lika oberoende av kön;
- man ska ta i beaktande att flickor och pojkar är olika och anpassa sitt beteende efter det;
- man i uppfostran ska förändra barnen och deras beteende så att de är mer lika;
- man behöver vara kritisk till hur man bemöter sina barn och om det finns en könsskillnad i ens bemötande.

2. Vilket påstående ligger närmast situationen i er familj?

- Vi försöker plocka bort det som kan uppfattas som flickigt eller pojktigt för att barnet ska vara fri från olika könsroller.
- Vi strävar till att barnet ska känna frihet att kunna välja allt. Det betyder att vi uppmuntrar aktivt till olika typer av lekar, vi köper olika typer av leksaker (både flick- och pojksaker) för att ge barnet möjlighet att testa på allt.
- Vi strävar till att barnen ska bli trygga med att vara flicka/pojke genom att vi stödjer dem att välja de leksaker, kläder och fritidsverksamhet som passar deras könsidentitet bäst.
- Vi strävar till att barnet får alltid välja själv och vi blandar oss inte i något, varken klädval eller leksaker. Vi uppmuntrar inte heller något speciellt utan det går på barnets villkor.

3. Hur ser ansvarsfördelningen över hushåll och barn ut i er familj? Hur tror ni att barnet påverkas av detta?

4. Vad är din åsikt om jämställdhetsfrämjande arbetet på Waldorf Åland?

- Jag vill få mer kunskap om jämställdhetsfrämjande insatser på Waldorf Åland för att kunna stödja deras arbete.
- Vi lägger oss inte i daghemmets pedagogik och följer egna värderingar hemma.
- Vi saknar information om daghemmets pedagogiska verksamhet.
- Jag har ingen åsikt om detta.

5. Vilka andra tankar väcker jämställdhet kopplat till familjen och uppfostran i dig?

Bilaga 3: Intervjufrågor till personalen oktober 2015

1. Hur skulle du beskriva den nuvarande barngruppen? Kan du se någon skillnad mellan pojkarna och flickorna?
2. Vad innebär jämställdhet på dagis för dig?
3. Vad är utmaningarna i jämställdhetsarbete på dagis?
4. Är barnen själva noga med vilken grupp de hör till, flickor eller pojkar? Hör man dem diskutera hur flickor/pojkar är, vad som är flickigt/pojkigt? Varifrån tror du att de lär sig det här?
5. Har något förändrats här i och med jämställdhetsarbetet? Har du blivit mer medveten om någon viss aspekt i ditt förhållningssätt till barnen?
6. Har du märkt någon förändring hos föräldrarna sedan ni börjat jobba mer aktivt med jämställdhetsfrågor?
7. Hur långt på en skala 1-10 upplever du att jämställdhetsarbetet har kommit
 - i din organisation;
 - i din egen process.
8. Har du övriga tankar eller reflektioner om jämställdhet på dagis eller specifikt det här projektet?

Bilaga 4: Intervjufrågor till föräldrar oktober 2015

1. Frågade många dig när ni väntade barn om ni visste ”vilken sort” det skulle bli? Brukar du fråga nyblivna föräldrar samma fråga?
2. Tror du att du skulle kommunicera med och bemöta ditt barn annorlunda om det var av motsatt kön?
3. Har det hänt att du och ditt barn har haft olika uppfattningar om vad som är passande beteende för flickor eller pojkar? (Har du och dina föräldrar/ vänner...)
4. Har du någonsin kommenterat ditt barns val av kläder/aktiviteter/accessoarer för att du har varit rädd att det kan missförstås av omgivningen? (anpassar du ditt barns kläder för att inte får negativa reaktioner av omgivningen?)
5. Märker du av om det är viktigt för ditt barn att vara flicka/pojke eller vad som är flickigt/pojkigt? På vilket sätt? Varifrån (dagis/ hemifrån/ samhället) tror du att de uppfattningarna kommer?
6. Hur tänker du om du inte kan avgöra vilket kön ett främmande barn är? Känns det viktigt att det syns på ditt eget barn om det är en flicka eller pojke?
7. Har du börjat reflektera mer över jämställdhet i förhållande till ditt barn i och med det här projektet? På vilket sätt?
8. Vad innebär jämställdhet i barnuppfostran för dig?
9. Har du övriga tankar eller reflektioner om jämställdhet på dagis eller specifikt det här projektet?

Bilaga 5: Intervjufrågor till personalen maj 2016

1. Har det skett förändringar här i och med projektet? Vad har hänt? Kan du ge exempel? Är det något du hade hoppats att skulle hända men som inte har hänt?
2. Vad betyder jämställdhet på dagis för dig? Hur skulle du förklara ert arbete om en ny, intresserad förälder skulle fråga?
3. Har din egen syn på jämställdhetsarbete förändrats? Hur?
4. Vad tycker du att är det viktigaste med jämställdhet på dagis? Varför?
5. Hur skulle du bedöma er genusmedvetenhet idag på en skala från 1-10? Hur ser du på er verksamhet jämfört med andra daghem? Hur medvetna tror du att de är? Varför tänker du så?
6. Hur vill du fortsätta jobba med jämställdhet efter projektet? Hur ser det ut här om ett år?
7. Vad har du fått för intryck av att jobba med normkritik, hur verkar det?
8. Vad är enligt dig de största utmaningarna med jämställdhetsarbete? Ge exempel.

Bilaga 6: Intervjufrågor till föräldrar maj 2016

1. Vad tycker ditt barn om för tv program/ filmer/ leksaker? Har du funderat på dessa ur ett genusperspektiv? Vad tycker du om barnkultur (så som leksaker/tv/filmer/reklam riktat till barn) idag? Gör du medvetna val kring vad ditt barn tar del av? Ge exempel.
2. Är ditt barn noga med vilka färger det tycker om eller inte om? Kan du ge exempel på sådana situationer?
3. Vad tycker du att generellt kan vara utmaningar för en jämställd barnuppfostran i dagens samhälle? Vad har blivit lättare och vad har blivit svårare jämfört med tidigare?
4. Hur uppfattar du gränser mellan vad som ses som ”vanligt” pojktigt och flickigt? Känner du att du har en gräns som går någonstans, t.ex. vad du klär på ditt barn? Eller märker du att andra i din omgivning har gränser? Är det lika lätt för pojkar eller flickor att gå över gränser?
5. Vad betyder jämställdhet i barnuppfostran för dig och din familj? Gör du något särskilt för att ge ditt barn en jämställd uppfostran? (Om det är jämställt och inga problem - Hur ser det då ut när det är jämställt i er familj?) Kan du ge något exempel?
6. Har du fått mer tankar om jämställdhet i barnuppfostran i samband med det här projektet? Vad har varit bra och mindre bra med projektets upplägg? Har du fått tillräcklig insikt i projektet?
7. Övriga reflektioner?

Bilaga 7: Jämställdhetsplan för Waldorfbarnträdgården Regnbågen

Mål	Nuläge	Åtgärder
Barnen ser kompisar i alla barnen	Många av barnen föredrar att leka med samma kompis och det händer att de favoriserar eller exkluderar andra barn.	- Prövar med nya lekfulla sätt att dela in dem slumpvis då skall gå på utflykt, t.ex .med olika objekt (löv, stenar etc.) - Dela barnen två och två efter uppgift med lappar med bilder på uppgiften. - Laga en överraskningspåse med olika lekar så att barnen kan emellanåt delas in i olika lekgrupper/lektyper - Låta alla barnen träna att ha huvudrollen i lekar - Kontinuerligt positivt bekräfta då barnen samarbetar eller leker med nya kompisar - Personalen gör rollspel på aktuella mobbningssteman som visas för barnen
Ge alla barn positiv bekräftelse som individ – alla barnen kan både ge och ta plats	Barnen pratar ibland i mun på varandra, konkurrerar om att få ordet och lyssnar inte på varandra	- Låta alla barnen träna i att ha huvudrollen - Öva med ”talpinne” - Förskolebarnen tränar i att samla gruppen med hjälp av klangspelet
Vara medveten om och undvika könsstereotypa kommentarer, mönster och beteenden	Barnen söker ibland uppmärksamhet genom sina klädval Vi har generellt mer kontakt med mammorna.	- Bli medvetna om hur vi bemöter barnen - Uppmärksamma barnens kläder utifrån om barnet själv trivs i dem istället för utseendemässigt - Behandla föräldrarna jämställt och informera bägge om frågor som rör barnet.
Barnen visar respekt för varandra. Alla barn är stolta över sina förmågor och de äldre känner lust att hjälpa de yngre.	Barnen är inte alltid respektfulla mot varandra och de äldre barnen kommenterar emellanåt de yngre negativt för något de inte klarar av.	- Diskussioner i kollegiet och uppmärksamhet mot respektfulla kommentarer - De äldre hjälper yngre t.ex. vid maten - Aktiviteter i mindre grupper med åldersanpassat program - Ansvarsfulla uppgifter till de äldre, speciellt förskolebarn - Samarbetsövningar inkluderas i daglig verksamhet